

HISTORIENS MÆND OG KVINDER I GRØNLANDS TJENESTE

Af adjunkt *Finn Gad*

LARS DALAGER

ca. 1719 – 7. januar 1772

Den 21. juli 1766 efter skibets ankomst »behagede det Seigneur Dalager at slaac Hr. Biørn (missionæren) i Næse og Mund baade i Europæeres og Grønlanderes Overværelse, og samme Confect lover hand mig«, skriver kateketen Rachlew til missionskollegiet fra Godthåb.

Om sig selv fortæller Lars Dalager, at han indtil sit femtende år gik i skole, men ikke lærte andet end »den borgerlige Christendoms Kundskab og noget lidet at regne og skrive«, men at han derefter selv havde »maattet fortient sit Brød ved grovt og strengt Arbejde – at brase et Seil og at roe med een Aare –« samt vænnet sig til »at rode i Beeg og Tran«.

En hård hals, der dog bar et lyst hoved, hvilket viste sig i et let sprognemme. Et hid-sigt gemyt, men tillige fantasirigt og besjælet af en aldrig hvilende energi. En blodrig personlighed, men ensporet; herlig at være ven med, utålelig for dem, han ikke kunne lide.

Måske allerede 1739 blev han af Jacob Sewerin, der havde monopolhandelen 1734-49, sendt til Grønland. 1742 var han med til anlæggelsen af Frederikshåb. Det lykkedes ham ved enestående energi at holde dette nyanlæg på fode til trods for de vanskeligheder, besejlingen afstedkom. At det alene skyldtes hans energi, fremgår med al ønskelig tydelighed af, at stedet sygnede hen, da han forlod det i 1748. To år efter vendte han tilbage dertil – nu i Det alm. Handelskompagnis tjeneste – og bragte kolonien til ny blomstring i løbet af et par år.

I disse år var det, at han foretog sin berømte indlandsisfærd. I datiden havde man den opfattelse, at nordboernes Østerbygd lå på østsiden af Grønland, der efter kortene skulle være forholdsvis smalt her. Al undersøgelse af landet havde det formål at finde Østerbygden. Da derfor Lars Dalager hørte om land, der kunne ses – tilsyneladende bag indlandsisen, var han ikke sen til at begive sig på vej for at undersøge, hvad det skjulte. Det viste sig at være nogle nunatakker, der ligger nord for Frederikshåbs isblink, og som nu bærer hans navn. Beretningen om hans vandring over indlandsisen er bemærkelsesværdig, fordi det er den første, der gav verden noget kendskab til denne naturmærkværdighed.

Indtil da var alt gået godt for Dalager. Han var elsket af grønlænderne, der anså det for en fest, når han kom til deres bopladser på handelstogt. Han blev anerkendt af Handelens ledelse for sin dygtighed.

Derfor blev han 1754 flyttet til Godthåb. Her kom han i forbindelse med herrnhuternes mission. Den lå i stadig krig med den kgl. mission. Lars Dalager tog ensidigt parti for herrnhuterne og skyede intet middel, når det gjaldt om at genere de kgl. missionærer. Han låste brønden, så de ikke kunne få vand i kolonien, men måtte lade det hente langvejs fra. Han nægtede at udlevere varer, hvormed de kunne tilbytte sig frisk proviant. Han lavede et øresønderrivende spektakel uden for kirkestuen, når der var gudstjeneste. Til sidst gik han så vidt, at han ikke een, men flere gange lagde hånd på præsten, som beskrevet ovenfor af kateket Rachlew.

På samme tid ser man ham i fuld aktivitet for at fremme grønlændernes erhvervsinteresser. Der var i årenes løb, især gennem den nederlandske handel, solgt grønlænderne en del dårlige skydevåben. Med dem gik de idelig på jagt ind over de vidtstrakte frodige områder i Godthåbsfjordkompleksets bund mod nord, hvor der var rigeligt med rener. Derved forsømte de de store sæltræk, til liden gavn for sig selv, for så fik de ikke samlet vinterforråd og skind nok, samt til afbræk for Handelen, der ikke fik indhandlet tilstrækkeligt med sælspæk og skind. Lars Dalager forstod, at sælfangsten ikke måtte forsømmes. Den var det bærende erhverv, også privatøkonomisk, for grønlænderne. Derfor ville det være en katastrofe, hvis den forsømtes og gik tilbage. Han opkøbte derfor de dårlige skydevåben og opmuntrede på forskellig vis til forøget sælfangst. Det lykkedes delvis for ham. Et forsøg på at indføre garnfangst af sæler, gav derimod ikke det forønskede resultat. Men under alle omstændigheder steg indhandlingen af sælspæk i Godthåb i hans tid.

De dårlige erhvervsforhold havde han – man fristes til at sige naturligvis – også givet den kgl. mission skylden for. De sammenhobede grønlænderne og holdt dem borte fra de gode fangstpladser samt forledte dem til lediggang og tiggeri. Med naiv inkonsekvens roste han derimod herrnhuterne, der dog i langt højere grad og mere håndfast gjorde sig skyldige i det samme.

Forholdet til den kgl. mission blev årsagen til, at Lars Dalager måtte forlade landet. Derved blev en af de værdifuldeste mænd, Den grønlandske Handel har haft i sin tjeneste, fjernet. 1767 rejste han til Danmark, men blev kort efter antaget til tjeneste i Finmarks-handelen, der også sorterede under Det alm. Handelskompagni. Også her viste han en beundringsværdig energi.

I den for Grønland lykkeligste periode af Lars Dalagers virke – tiden fra 1742 til 1754 – nedskrev han sine bekendte »Grønlandske Relationer«, der sandsynligvis 1785 blev befordret i trykken. Med livlig pen og med dyb forståelse giver han her en kortfattet, men klar beskrivelse af, hvad han har set og opfattet i sine år i Frederikshåb. Skildrin-

gen vidner om et vågent blik for, hvad der omgav ham i hans grønlandske hverdag, opfattet med forståelse for det menneskelige og frisk fortalt. Når man tager i betragtning, at han var lidet bogligt uddannet, må man i end højere grad berømme den beskrivende evne, han er i besiddelse af.

Hvorfor tæller denne kun halvvejs vellykkede arbejdskraft med i rækken af betydelige personer i Grønlands tjeneste? – Hans nysnævnte relationer er den ene grund. Men dertil og ikke mindst kommer, at han var en af dem, der på godt og ondt handlede ud fra een eneste grundsætning: grønlændernes vel. Han havde en bærende ide for sit virke og fulgte en linie i sine handlinger. Retningslinier skortede det ellers på i den grønlandske handel indtil 1782.

Foto: A. Berthelsen

Godthåbsfjorden må med sit rigt varierede natursceneri regnes blandt Vestgrønlands smukkeste fjorde. I geologisk henseende er fjorden også enestående, da de høje, stejle fjeldvægge giver rige iagttagelsesmuligheder og umiddelbart hjælper til at opnå et rumligt billede af fjeldenes strukturer.